

Wiedermann Gábor
Nekem szülőfalum III.

PÁTY

EMLÉKEZZÜNK!

Ady Endre

HAZAMEGYEK A FALUMBA

Szigorú szeme meg se rebben,
Falu még nem várt kegyesebben
Városi bujdosóra.

Titkos hálóit értem szötte
S hogyha leborulok előtte,
Bűneim elfelejti.

Vagyok tékozló és eretnek,
De ott engem szánnak, szeretnek.
Engem az én falum vár.

Mintha pendelyben látna újra
S nem elnyűve és megsárgulva,
Látom, hogy mosolyog rám.

Majd szól: »Én gyermekem, pihenj el,
Békülj meg az én ősz szívemmel
S borulj erős vállamra.«

Csicsíogat, csittit, csókol, altat
S szent, békés, falusi hatalmak
Ülnek majd a szívemre.

S mint kit az édesanyja vert meg,
Kisirt, szegény, elfáradt gyermek,
Úgy alszom el örökre.

Wiedermann Gábor

Nekem szülőfalum III.

PÁTY

EMLÉKEZZÜNK!

2008

Szerkesztette Szabó Mihály

A fényképeket Horváth Balázs fotóművész készítette

A borító Szabó Mihály munkája
© Wiedermann Gábor

Felelős kiadó: Wiedermann Gábor
Tervezőszerkesztő és tördelő: Szabó Mihály
Nyomdai kivitelezés:
Felelős vezető:
ISBN (Széchenyi Könyvtártól kell kérni)

EMLÉKEZZÜNK!

A PÁTYI ZSIDÓTEMETŐ RENDBETÉTELE

„...Aki nem akar szembenézni a múlt sebeivel, arra ítéli önmagát, hogy újra átélje azokat... Amivel megsebeztek, ő is megsebez másokat; ha ártatlanul vádolták, ő is vádolni fog ártatlanokat; ha elutasították, ő is el fog utasítani másokat; ha szülei elhagyták, ő is el fogja hanyagolni gyermekeit... Így tágul az ördögi kör egyre több fájdalmat okozva, míg a lélek bele nem roskad...”

(George Santayana)

ELŐZMÉNYEK DIÓHÉJBAN

A rongálásnak nagyon sokféle módozata, formája van. Az elkövetők számát tekintve például létezik egyéni, kisebb csoportos, de létezik társadalmi szintű rongálás is. Miközben a szocialista nagy- és helyi politika négy és fél évtizeden át a második világháborúban, a hazánk területén elesett katonák temetőinek és sírhelyeinek gondozását szorgalmazta, hanyagul megfeledezett a magyarországi zsidótemetők gondozásáról. Az atyáskodó gondoskodásáról elhíresült szocialista állam és a helyi vezetők ezzel a mulasztásukkal óriási károkat okoztak a zsidótemetőkben, mintegy „megrongálva” azokat.¹

Nagyon széles a spektruma azoknak a tetteknek, ügyeknek, amelyeket a Tel Aviv Egyetem Stephen Roth Intézete regisztrál. Regisztrációjuk szerint mondhatjuk, hogy kb. 2001-ig a legtöbb esetben a zsidó temetőket, vagy zsidó emlékműveket rongálták meg.² Azt nem tudom, hogy az Intézet valaha is vizsgálta-e az ilyen társadalmi szintű „temetőrombolásokat”, de azt tudom, hogy a temetőrongálási trendnek az utolsó fél évtizedére esik a pátyi zsidó temető rendbetétele. A konkrét gyakorlati lépések megtételére 1994 májusában, a vidéki zsidóság

¹ Úgy tűnik napjaikban az orosz katonasírokat hanyagolják el pedig a hősi halott egyszerű katonákon, akik személyükben nem tehetők felelőssé a háborúért, s nem tettek mást, mint szemtől szemben harcoltak, erkölcsstelen „elverni a port” a felelős döntéshozók helyett. Mindig és minden körülmények között az objektivitásra kell törekedni. A történelemben mesterséges fehér foltokat teremteni a társadalom eljövendő generációival szemben elkövetett vétek.

² A zsidó temetkezési szokások igen szigorú előírásokat követnek: a halottat minél előbb el kell temetni. A rituális mosdatás után a halottra adják a hagyományos fehér ruhát, a kitlit. Nagy jócselekedetnek (micve) számít a halottmosdatás (tahara), a virasztás a halott mellett, és a szükséges imák elmondása. A halottasházban külön terem szolgál a férfi-, és női halottak mosdatására. A sírhelyek bolygatása tilos, és nincs lejáratási idő a keresztény temetőkkel ellentétben, ahol 25 év után meg kell újítani mindezt. Újratemetésre csak akkor van mód, ha a hamvakat a Szentföldre viszik. Ugyanarra a helyre kétszer nem lehet temetni, régen ha kevés a volt a terület, akár még új földréteget is hordtak a régi sírokra, hogy a további temetkezést megoldják. A más vallásra tért zsidókat régen a temető meghatározott sarkába temették, akárcsak a halva született gyerekeket, akiket nem illetett meg a rituális gyász. A temetőkből tilos bármit is kihozni, ezért építették régen a tönkrement sírkövekből a temetőkerítést. A parcellákat egyfajta hierarchia szerint alakítják ki, például a rabbiknak külön parcella jár. A hagyományok szerint régen a sírjuk fölé egy kis téglalapú épületet (ohel) emeltek. A síremlékek mindig kőből készülnek, ezek 1/3 részét süllyeszti a földbe.

deportálásának ötvenedik évfordulóján szántam el magam. Ekkor jelentettem meg a *Pátyi Kurír* című helyi lapban a *Feljelentés és kiáltás* című röpiratomat.

„FELJELENTÉS ÉS KIÁLTÁS”³

A mai napon, 1994. május 9-én feljelentem magam, amiért szülőfalum elsiváritott zsidótemetőjéből megmentettem a gyalázattól az utolsó fennmaradt síroszlopot.

Mentségemül felhozom, hogy megjelenésre váró helytörténeti tanulmánykötetem képanyagát szerettem volna gazdagítani annak a kisszámú zsidóságnak a temetkezési helyéről készült képekkel, amely kisebbség évszázadokon át konstruktív együttműködésben és békességben élt a helyi lakossággal, amikor döbbenet kellett tapasztalnom, hogy nincs mit fényképeznem. Pedig a pátyiaknak nem kettő, hanem három temetőjük van. A római katolikus és a református temetőt rendben találtam. Ám a hajdani zsidó sírkert helyén elvadult a növényzet, kötésig ér a szemét, területén hantolatlan állattetemek hevernek szerteséjjel.⁴

A kúszónövények, tüskés csipkebokor-indák kusza szövevényén átvergődve egy mohával borított, faragott feliratos kőre bukkantam, amelyen héberül írt, vésett szöveget találtam. A kő feltárása során derült ki, hogy annak mintegy kétharmada a föld alatt van, és hátoldalán a magyar nyelvű felirat is jól olvasható.

Feltételezem, hogy hatalmas súlya (kb. 300 kg), valamint nagy mérete (130x40x20 cm) mentette meg az »élelmes« építkezők karmaitól, hogy ne vigyék el, ne betonozzák be egy épülő ház fundamentumába, falába vagy pincéjének lépcsőjébe.

A feltehetően pirogránit anyagú síremléket saját költségemen lakásom udvarába szállíttattam azzal a reménnyel és határozott szándékkal, hogy a helybéli lakosság összefogására számítva egy szerény emlékpark, kegyeleti hely kialakítását követően épségben visszakerülhessen eredeti helyére. Bízva a pátyi polgárok demokratikus és felelős gondolkodásában és cselekvőképességében kiáltok lakótársaimhoz, hogy mind egyénileg, mind közösségeik és választott képviselőik útján ériék el, hogy településünk e szegényfoltja helyén egy, a faluközösségünkhöz méltó kegyeleti hely létesüljön.”

³ Pátyi Kurír 1994. július

⁴ Az Országgyűlés az elhunyt személyek emlékének méltó megőrzése és ápolása, a temetkezés közegészségügyi és kegyeleti rendeltetésének érvényesítése, valamint a temető és temetkezési kultúra fejlesztése érdekében alkotta meg az erről szóló törvényét (1999. évi XLIII. törvény a temetőkről és a temetkezésről). Az ezzel kapcsolatos kulturáltsági szint jól lemérhető nem csak a működő temetők állapotán, hanem a nemzeti sírkertek, történelmi emlékhelyek ápolásán vagy az elhagyott temetők — különösen a zsidótemetők — gondozásán. Szép szokás, hogy a legkülönbélebb katonai és háborús temetők és sírok karbantartására a legtöbb helyen gondot fordítanak, de a pénzhiány itt is megmutatkozik. Nehéz erre forrásokat találni egy-egy szűkösebb költségvetésben, állami pályázatot pedig nem írnak ki. A vidéki zsidótemetők ügyét a Raoul Wallenberg Alapítvány karolta fel — ékes példa erre a jósvafői, ahol gyönyörű faragott kaput állítottak a megmaradt 5-6 sírkő elé — de ezen kívül is előfordulnak más alapítványok és civil kezdeményezések.

E figyelemfelkeltést követően felkerestem Kerekes (Klein) Miklós atyai jó barátomat, a holocaust egyetlen pátyi túlélőjét, akit az ország német megszállása után, tizenkilenc társával együtt 1944. május 21-én arra kényszerítették, hogy hagyja el szülőfaluját. A környék zsidó lakosságát az ún. kijelölt kényszerlakhelyről (gettó) hurcolták el a lengyelországi Óswięcimbe (németül Auschwitzba).⁵

Miklós bácsi szeretettel fogadott Páty Burgondia falurészében lévő lakásában, ahol jó ideig szülei fűszerüzlete is működött. A bejárati ajtófélfa jobb oldalán, úgy annak fölülről számított egyharmada alatt megpillantottam azt a kicsiny, befelé billenő, ferdén csavarozott fémtokot a mezuzával, amely ősidők óta hirdeti a házon, hogy zsidók laknak benne. A mezuzának van egy másik funkciója is, nevezetesen az, hogy magukat a zsidókat emlékezteti kötelességeikre, amelyeket a Tóra törvényei tartalmazzák, valamint az egyetlen Isten jelenlétére valahányszor belépnek otthonukba vagy elhagyják azt.⁶ Másfél esztendőn át senki se be, se ki nem járt ezen az ajtón, mert lakóját deportálták. Másfél évig állt üresen a ház, Miklós bácsi ennyi időt töltött Auschwitzban.

Elmondtam, mi járatban vagyok, és ő megkérdezte: „Mi az elképzelésed, fiam?”

Hosszasan beszélgettünk. Kedves felesége, Teri néni süteménnyel, itallal kínálta. Gondolkoztunk, tervezgettünk. A beszélgetést rendszeres találkozások, majd tettek követték.

Több vidéki zsidótemetőt kerestünk fel, olyant is, amit már rendbe hoztak és olyant is, ami még elhanyagolt állapotban volt. Kapcsolatokat kerestünk és találunk minden olyan személlyel és szervezettel, akiktől segítséget remélhettünk.

Miután elérkezettnek láttuk az időt, önkénteseket toboroztunk, és megkezdtük a temető megtisztítását. A munkát hétvégére szerveztük, de gyakran tapasztalhattuk, hogy kisebb csoportok hét közben is buzgólkodtak a területen. Örömmel fogadtuk, hogy mind többen csatlakoznak hozzánk.

Alkalmanként tíz-tizenkét alkalmi munkás dolgozott a temetőben, de olyan segítő is akadt, aki ételt, italt hozott nekünk. A temetőt megtisztítottuk az évtizedek alatt odahordott szeméttől, burjánzó gyomoktól, hantolatlan állattetemtől, és lassan-lassan látszani kezdett az alagút vége, egyre elérhetőbb közelségbe került célunk megvalósulása.

A sors is kegyes volt hozzánk. 1996 januárjában Páty polgármesterévé választottak, így már hivatalosan is tudtam segíteni. Egyik kedves barátom, aki szintén segített a munkákban, szememre is vetette, hogy hivatalos útra tereltem az alulról jövő kezdeményezést. Bár nekem is tetszett a dolog úgy, ahogy volt, de úgy ítélt meg,

⁵ A II. világháború idején itt létesítették a legnagyobb német koncentrációs és megsemmisítő táborát, a hírhedt Auschwitz-Birkenau táborát.

⁶ A mezuzá jelentése a Pallas Nagylexikon szerint: „(héb.), az a pergamendarab, mely Mózes V. k. 6., 4—9 és 11., 13—31. verseit tartalmazza és papir-, üveg- vagy bádogdobozba dugva, rendszeren a zsidó lakások valamennyi ajtófélfájára van rászögezve és jelképileg kifejezi Mózes V. k. 6., 9. és 11., 20. versének értelmét: »Ird fel azokat házad ajtófélfáira és kapuidra«. A dobozra héber betűkkel a »sáddáj« (Mindenható) szó van írva.»

hogy a hivatalos út sok szempontból előnyösebb lehet céljaink eléréséhez. Például: hivatalosan el tudtuk érni, hogy ingyen kaptunk márványtáblát, amelyre a mártírok nevét vésettük, a Hitközség támogatta a kerítés építését és a parkosítást stb. Megítélésem szerint az önkéntesek csoportja ilyen költségekkel már nem volt terhelhető.

1997. május elsejére befejeztük a munkálatokat, és megkezdődhetett az ünnepélyes emléktábla-avatás előkészítése.

EMLÉKTÁBLA-AVATÁS

A vendégeket 1997. május 16-án délelőtt 9 órára vártuk a Községi Házba. Innen indultunk a temetőbe. Az ünnepség kezdetét 10 órára tűztük ki. Gyönyörű napsütéses, meleg nap volt.

Izrael állam nagykövetének és országgyűlési képviselőnknek személyi biztonságáról külön testőrség gondoskodott. A rendezvényt hat rendőr biztosította.

Mintegy kétszáz lakos érdeklődése mellett tíz órakor a polgármester szavaival kezdetét vette a megemlékezés. Markovits Zsolt rabbi gondolatai után Inotai György tanár Radnóti Miklós: *Nem tudhatom* című versét mondta el mély átéléssel. A verset Wiedermann Gábor polgármester emlékbeszéde követte, majd Kerekes (Klein) Miklós túlélő idézte fel a vele történeteket.

Ezt követően Jitgal Alon, Izrael Állam magyarországi nagykövete mondta el gondolatait az alkalommal kapcsolatban. A nagykövet kedves szavai után a helyi általános iskola énekkara két bájos héber dalt énekelt el Köllő Paula vezetésével.

Az ünnepség zárásaként Markovits Zsolt rabbi tolmácsolásában felhangzott a gyászolók kádisa, a hit imája⁷.

Az ünnepség egészét videokazetta őrzi, a felvétel Walter Tamás munkája.

Wiedermann Gábor polgármester emlékbeszéde⁸

Településünk önkormányzata, képviselőtestülete, általa Páty lakói nevében meleg szeretettel köszöntöm mártír megemlékezésünk, valamint az elhanyagolt temető rendbetételének tiszteletére rendezett összejövetelünk minden kedves résztvevőjét, a helyi lakosokat és vendégeinket.

⁷ A kaddis (a héber-arámi szó jelentése: szent) imát sokan, tévesen gyászimádságnak tekintik, holott az egyértelműen Isten dicsőítéséről szól. A tévedés onnan ered, hogy a gyászolók is ezt szokták elmondani a zsinagógában. Valójában azonban a gyással sújtott hozzátartozók ezzel csupán azt szeretnék kifejezésre juttatni, hogy súlyos fájdalmuk ellenére sem veszítették el hitüket. A kaddis imának négy változata ismert:

- fél kaddis;
- egész kaddis;
- rabbi kaddis;
- árvák (gyászolók) kaddis imája.

⁸ 1997. május 16.

Nagy öröm számunkra, pátyiak számára, hogy sok olyan arcot láthatunk itt, akiket egyáltalán nem, vagy csak hírből, esetleg névről ismerünk. Jólesik számunkra, hogy a falun kívülről is érdeklődéssel, kíváncsisággal, az esemény komolyságának elfogadásával fordulnak felénk, és megtisztelnak bennünket jelenlétükkel. Anélkül, hogy a vendégek közötti megkülönböztetés, a személyválogatás lenne a szándékom, köszöntöm mindnyájukat, de engedjék meg, hogy külön is köszöntsem:

- Öexcellenciáját, Jitgal Alon urat, Izrael Állam magyarországi nagykövetét;
- Nikolits István miniszter urat, településünk országgyűlési képviselőjét;
- a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége képviselőit;
- a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal munkatársait;
- a különböző egyházak képviselőit;
- a rádió, a televízió és a sajtó munkatársait.

EMLÉKEZNI JÖTTÜNK

Hiszem, hogy mindnyájunkat az emberi megrendülés és kegyelet indított arra, hogy együtt emlékezzünk a holocaust, valamint a vidéki, köztük a pátyi zsidóság deportálásának 53. évfordulójára.

Éppen 53 esztendeje, hogy az alvilág mélyére zuhant Európában, ordas eszmék mezsgyéjén megkezdődött egy nemzet teljes megsemmisítésére irányuló szegyenletes terv megvalósítása. Sajnálatos, de ez a genocídium, ez a szervezett, tömeges népirtás kétharmad részben megvalósult.

Ez a terv Pátyot is szomorúan érintette. Itt az arány tizenkilenc az egyhez volt. Vagyis, miként az emléktáblán feltüntetett névsor mutatja, 19 elhurcolt pátyi lakosból 18 soha nem tért vissza a faluba, az életbe.⁹

Emlékezni jöttünk. Emlékezni, hogy vannak körülöttünk és közöttünk számálhatatlan büntelenek, akik a bűnt nem vették tudomásul, vannak közöttünk,

⁹ Magyarország embervesztesége a harmadik-negyedik a világ országainak sorában, ha az akkor adott államterületen élt lakosság számához százalékosan viszonyítva vizsgáljuk.

A katonaveszteség 340-360 ezer fő. Az ország jelenlegi területén a légitámadások és a földi harcok következtében a Központi Statisztikai Hivatal 1945. júniusi felmérése szerint 45 ezer polgári személy vesztette életét. A háborús többletveszteség figyelembevételével a polgári áldozatok száma (a zsidóság nélkül) 80-100 ezer. A visszacsatolt területek polgári veszteségeiről, a jugoszláv partizánok és a román Maniu-gárdisták által meggyilkoltak számáról nincsenek hiteles adatok. Szovjet fogságba 600 ezer magyar állampolgár került, legalább 20%-ban polgári személy. Az elhurcoltak és a hadifoglyok közül 200 ezren haltak meg a szovjet táborvilágban.

1944-ben hozzávetőleg 500 ezer magyar illetőségű zsidót deportáltak, közülük 360 ezer a gázkamrák és a kényszermunka áldozata lett. Az 1941. évi első galíciai deportálás, az újvidéki razzia, a munkaszolgálat és a nyilas vérengzés következtében további 50-100 ezer fő vesztette életét. A magyar zsidó áldozatok száma 410-460 ezer fő. A cigányüldözés áldozatainak száma is több ezerre tehető. Magyarország összvesztesége az 1941–1944 közötti államterületen hozzávetőleg 830-950 ezer fő.

akik elhallgatják vagy szívesen elhallgatnák mindazt, ami történt. Látszólagos kényelem! Látszólagos béke!

Így az elkövetett bűnök elbírhatatlan súlya nem nyomja a lelkiismeretet — gondolják.

A nagy közös Európába igyekezve keressük és gyártjuk az oktanabbnál oktanabb alkalmakat az emlékezésre. Eközben próbáljuk kiszorítani emlékeztünkől mindazt, amit szégyellünk, ami kínos, amire nem akarunk emlékezni. Amire sokan csak legyintenek, néhányan felteszik a kérdést: miért van erre szükség? Van, aki úgy ítéli meg, jobb hallgatni róla. Pedig ezeket a cselekedeteket is emberek követték el.

Mi pátyiak nem hallgathatunk! Mi nem akarunk átok alatt élni. Mi nyugodt lelkiismerettel szeretnénk átlépni a következő évezred küszöbét. Miközben a civilizált Európa, de mondhatni, a világ, erre a fontosnak ítélt eseményre készül, Grinidzben¹⁰, a híres csillagvizsgálóban és Párizsban az Eiffel-toronyban megkezdték a napok visszaszámlálását. Pazar ünnepek kísérik a kerek évfordulót. És akadnak, akik elhallgatnák, legszívesebben kitörölnék az emberi tudatból a tömeges népirtás emlékét.

Zaklatott jelenünk morális válságában, amikor országszerte, de Pátyon is széles körben apátia uralkodik, kicsiny falunkba is eljutnak a szélsőséges indulatokat gerjesztő sajtótermékek és plakátok, megtapasztalhattuk, hogy az erkölcsi romlottság, a bűn megbontja a gazdaság stabilitását, megrontja az emberi kapcsolatokat, elszabadulnak az indulatok, az összefogás helyébe a széthúzás, a lelkesedés helyébe a depresszió, a szeretet helyébe a gyűlölködés lép.

Innen már csak egyetlen lépés, egy hajszál, egy pengeélnyi távolság választ el attól, amelynek következményeire ma emlékezünk. Innen már gondolatközelbe kerül az antiszemitizmus, amikor az ember embernek farkasává válhat.

A pátyiak többsége jóérezsű, hívó ember, és nem vevő a zsidósággal, a cigánysággal és egyetlen nemzetiséggel, etnikummal szemben sem a mesterségesen szított vallási és faji gyűlölködésre. Mi nem akarunk ízléstelen falfirkák, gyűlölködések és átkozódások között élni.

ÁLDÁSOK ÉS ÁTOK

Mi hinni szeretnénk, hogy az ezredforduló nyugalmat, békességet és leginkább gazdasági felemelkedést hoz a falunak. És szeretnénk megtapasztalni, hogy megtört az átok a falu felett, hogy áldásos esztendő következzen. Mi szeretnénk megfelelni ennek a feltételnek.

¹⁰ Greenwich neve fogalommá vált az elmúlt évezred utolsó harmadában. A csillagászat, térképészet és geográfia egyaránt kultikus helyként tartja számon, ahol kelet és nyugat, a két félteke találkozik. Szakmabelieknek zarándokhely, turisták számára pedig misztikus látványosság a Királyi Csillagvizsgáló fő teleszkópjának megtekintése.

Oszlopfő Árpád vezér halálának 1100. évfordulójára
(Somogyi Béla—Bacsó Béla u. sarok)

KIRÁLYI PÁR (FÜZESPATAK—VÁRHEGYI U. SAROK)

Trianonra emlékezve

Emlékhely a templomkerben

A Szentírás, a Biblia szerint mintegy 4000 évvel ezelőtt Isten egy olyan embert keresett és talált, aki megfelelt annak az elvárásnak, hogy áldásainak csatornája lehessen. Ez az ember, egy zsidó ember volt: Ábrahám.

Ez a 4000 évvel ezelőtti választás az egész azt követő történelmet, az emberiség egészének történelmét befolyásolta és befolyásolja ma is.

Isten négy áldást ígért Ábrahámnak. Ezek a következők:

Az első: „...nagy nemzetté teszlek és megáldalak téged.”¹¹

A második: „...felmagasztalom a te neved és áldás leszel.”⁷

A harmadik: „...megáldom akik téged áldanak.”⁸

A negyedik: „...megáldom benned a föld minden nemzetét.”⁹

Majd a négy áldást egyetlen sziklakemény átok követte, amely így hangzik:

„Megátkozom azt, aki téged átkoz!”¹⁰

És Ábrahám, Izsák és Jákob Istene, a zsidók, a katolikusok és protestánsok Istene, a mi Istenünk, ezt a négy áldást és egy átkot a következő generációkra is kiterjesztette. Vagyis ránk is érvényes.

Isten nem zárta ki, hogy valaki, az Ő ellenségei közül megátkozza Ábrahámot és leszármazottait, a zsidó népet, de azt garantálta, hogy büntetés nélkül azt senki nem teheti. Ettől a pillanattól kezdve senki sem tudta és tudja úgy megátkozni a zsidó népet, hogy átkot ne vonna magára. Az a magatartás, amely kiprovokálja, kiváltja Istennek ezt az átkát, ez a magatartás az antiszemitizmus.

Ettől a perctől fogva a történelem során nyomon követhető, hogy sem egyének, sem nemzetek nem átkozhatták meg a zsidó népet anélkül, hogy Isten súlyos büntetését ne hozták volna magukra.

Én nem akarok büntetés alatt élni!

Én nem akarom, hogy lakosságunk büntetés alatt éljen!

Én nem arra vállalkoztam, hogy segítsek szenvedni a pátyiaknak!

Én vidám, derűs emberek társaságára vágyom. Hiszem, hogy ez a mai alkalom is hozzásegít ahhoz, hogy tiszta lelkiismerettel haladhassunk az időben az ezredforduló felé.

TISZTELT HÖLGYEIM ÉS URAIM!

Bizonyára sokakat meglep, hogy alig néhány sírkövet, sírkőtöredéket, sírhelymaradványt látnak itt a temetőben. Én azt gondolom, a kevés is elég.

^{11–10} „És nagy nemzetté teszlek, és megáldalak téged, és felmagasztalom a te nevedet, és áldás leszel.

És megáldom azokat, a kik téged áldanak, és a ki téged átkoz, megátkozom azt: és megáldatnak te benned a föld minden nemzetségei.” (Károli Biblia. 1Móz. 12.2—12.3)

„Nagy néppé teszlek, és megáldalak, nagyvá teszem nevedet, és áldás leszel.

Megáldom a téged áldókat, s megátkozom a téged gyalázókat. Általad nyer áldást a föld minden nemzetsége.” (Református Biblia. 1Móz. 12.2—12.3)

A napokban más összefüggésben hallottam ezt a megfogalmazást a konfirmáláson, és azt gondolom ennek a megállapításnak az igazságtartalma a jelen helyzetre is igaz. Egyetlen sírkőtöredék, egyetlen ember elhurcolása is elegendő ahhoz, hogy emlékezzünk! Tehát „a kevés is elég”.

Településünk több mint 700 éves történelmét kutatva bizonyított, hogy a reformátusok, a katolikusok mellett, ha kis számban is, de mindenkor éltek zsidók is a faluban. Az utóbbi néhány évszázad során feltehetően lényegesen többen temetkeztek erre a helyre, mint ahány sírhely ma rekonstruálható.

Ez a hely, ahol most állunk, három évvel ezelőtt még egy elvadult bozotos volt, tele szeméttel, és a környéket csak gyalogosan lehetett megközelíteni. Ha bárkit is vigasztal ez az információ, hadd mondjam el, hogy a holocaustot követő években mintegy 1300 zsidótemető — köztük a pátyi — hosszú évtizedekre gazdátlanul maradt az országban.

Amikor a lelkiismeretlen helyi lakosok a sírköveket elkezdték széthordani házaik építéséhez, az értékesebb síroszlopokat hivatalosan összeszedték és elszállították a faluból. Közben múlt az idő, és a környék egyre elvadultabb, egyre gondozatlanabb lett.

Visszagondolva, úgy jó 20 esztendővel ezelőtt lettem figyelmes arra, hogy minden falugyűlésen felállt egy általam jól ismert, édesapámmal egyidős ember, és rendre elpanaszolta a temető siralmas állapotát, elmondta, hogy egyedül képtelen megbirkózni a közel 1000 m²-es terület gondozásával, és kérte a segítséget. Mondanom sem kell, hogy kiáltása és kérése mindig süket fülekre talált. Arra is volt példa, hogy községi vezetők meghazudtolták.

Egy alkalommal belém hasított a felismerés: milyen szánalmasan egyedül van „problémájával”, céljával, vágyával ez a már akkor sem fiatal ember. Valahányszor megláttam őt a református vagy a katolikus temetőben egy-egy temetésen, megpróbáltam beleképzelni magam a helyzetébe.

Talán arra gondolhatott, hogy sorra távoznak el a barátok, az osztálytársak, a kortársak, és mindegyiket az ősök mellé helyezik. Vajon neki, a poklok-poklát megjárt pátyinak lesz-e majd helye itt, az ősi temetőben? Vajon eljön-e még az ő földi életében az az idő, hogy megnyugodva élje le hátralévő éveit?

Ekkor határoztam el, hogy minden tőlem telhető módon segíteni fogok neki. Megvártam a kellő pillanatot, amikor a Hitközség vezetői — a Németh-kormány idején, majd Furmann Imréné és a HIT Gyülekezete utat törtek számos temető rendbetételével az Országban. Ekkor gyakorlati lépésre szántam el magam. Barátok, ismerősök segítségét kértem, és ezzel megindítottunk Pátyon is egy vissza nem fordítható folyamatot, elkezdtük a temető rendbetételét. Tizenhárman voltunk. Név szerint a következők:

Bereczki András
Gál Jenő †

Leczki Tamás
Máté István

Erberling Károly
Horváth Gyula (Biffancs) †
Kerekes Miklós †
Koltai Dezső

Molnár László
Németh Lajos (Csili)
Rixer Sándor †
Romhányi Zalán

Wiedermann Gábor

Valamennyiüknek ezúton szeretnék köszönetet mondani. Nélkülük most nem lenne itt út, nem lenne lépcső, emléktábla, kulturált környezet, és ami a legfontosabb, nem volna békecsészék sokunk szívében.

És szeretném megköszönni azoknak a munkáját és áldozatvállalását is, akik a mai összejövetel szervezésében, anyagi feltételeinek biztosításában, a megemlékezés tartalmához illő és méltó közreműködés vállalásával segítségünkre voltak az esemény emlékezetessé tételében.

Hálattal szívvel gondolok mindazokra, akik tiszta kezet és tiszta szívet adtak céljaink eléréséhez, és kívánom, hogy gyermekeinkben, a felnövekvő új nemzedékben folytatókra találjunk.

Köszönöm a figyelmet!

LELKÉSZ-LEGENDA

Élt Pátyon egy ember, akiről elmondhatjuk, hogy rossz korban élt jó helyen. Jó helyen, mert nagy szükség volt rá, hiánya eltorzította volna egy egész falu fejlődésének menetét. A huszadik század második felében református lelkészként közéleti szerepre vállalkozni nem volt irigylésre méltó feladat. Tudását, ismereteit, gondolkodását, kapcsolatrendszerét, személyiségét a faluközösség szolgáltának szentelte. Nem csoda hát, hogy Bakonyi László református lelkipásztor öt évtizedes pátyi működése ideje alatt legendává lett.

A zsarnokság, a diktatúra, az önkény nehéz éveiben is tudott irányító és példamutató erkölcsi zsinórmérték lenni, egy olyan faluban mint Páty, ahol ugyanúgy megteremtek a kissztálinok, a kistrákosik és a kiskadárok mint bárhol e megszállt, elnyomott hazában mert mindenütt kinevelték őket. Szinte nem akad pátyi lakos, akinek ne fűződne valamilyen kedves, maradandó, meghatározó élménye a lelkipásztorhoz.

Az egyes ember életében megjelenő, azt jelentősen befolyásoló, a további életére kiható mind az egyházi, mind a világi események hosszú sorában, születés és halál, keresztelés és konfirmálás, hétköznapi és ünnepek, öröm és bánat, tanulás és művelődés, házasságkötés és megromlott kapcsolat, magán- és közélet stb. mindig készen állt, hogy lelki megerősítést vagy -támogatást nyújtson.. Valódi humanista volt, a teremtmény lelki gondozója, a Teremtőhöz való viszony tisztázója. Ösztönözte a jót, nyesegette a rosszat. Tanult és tanított, sírt és vigasztalt, osztozni tudott bánatban, örömben.

Öt éve már, hogy nem lehet közöttünk. Még rácsodálkozhatott az ezredfordulóra, de nem sokkal később, 2003. december 7-én elment az örökös hazába ahhoz, aki őt legjobban szerette. Elszólította őt az Úr, hogy csak vele legyen társalkodása. Földi maradványait hat nappal később — december 13-án, déli 12 órakor — ravatalozták fel a pátyi református templomban, hogy koporsóját a kegyelet, a tisztelet és a fájdalmas részvét érzelmeivel körülállhassuk. Végző nyugalmat a biai temető árnyas sírkertje ad földi maradványainak.

Két helyszínen búcsúztak tőle pályatársai, munkatársai, barátai, ismerősei, tanítványai, rokonai és szeretett családja, mindazok, akik ismerték, tisztelték és szerették őt.

Ahány megemlékező, annyi közelítésmód az Emberhez, a pályához, amit bejárt, az eseményekhez, amelyeknek részese volt, az eredményekhez, amelyeket elért, a szavakhoz, amit mondott.

Fónagy Miklós az északpesti egyházmegye esperese Bakonyi László végakaratára szerint választott igével vigasztalta a szomorkodókat és mutatta fel az elhunyt szolgálatának érdemeit. Utódja, Vizi István lelkész a szolgálat bipoláris

Emlékezzünk!

Emlékezők egy csoportja I

Emlékezők egy csoportja II. — Jitgal Alon, Izrael Állam magyarországi nagykövete

Barátom

voltára és az empátiára helyezte a hangsúlyt, amikor arról szólt, hogy egy lelkipásztor életében az örülőkkel való örvendezés és a sírókkal együttsírási sűrűn változtatják egymást.

Besnyi István gondnok kronológiai sorrendben vázolta föl és méltatta az elhunyt életútját.

Dr. Bognár András polgármester a falu lakói nevében búcsúzott az elhunyttól.

Nekem Bakonyi László végakarata azt a feladatot adta, hogy tanítványai és a hajdan volt pátyi teológusok nevében fogalmazzam meg vele kapcsolatos gondolataimat. E gondolatsort, amely 2003. december 13-án hangzott el az elhunyt ravatalánál, most ezúton is közreadom:

„LEGYEN MEG A TE AKARATOD!”

BÚCSÚ BAKONYI LÁSZLÓ LEKÉSZ BARÁTOMTÓL

„Teljesüljön a Te akaratod:
Fölösleges minden más beszéd.
Az én kezem, e vézna gyöngye kéz
Hogy tartaná fel az Isten kezét!”

Az idézett sorok, Reményik Sándor, legkeresztyénibb magyar költő azon kötetéből származnak, amit a közelmúltban kaptam ajándékba Bakonyi László tiszteletes úrtól. A dedikáció a költő sírfelirata: „Egy lángot adok, ápold, add tovább...” Alatta gyöngybetűkkel: „Gábornak szeretettel Bakonyi László református lelkész”.

A költő gondolatai szemléletesen ábrázolják az Isten akaratában megnyugodott, hívő ember halálközeli állapotát. Bakonyi László azzal a feltámadásba vetett hittel készült a halálra, amit Weöres Sándor ekként fogalmazott meg: „Születek meghalni, meghalok születni.”

És mégis, mi, akik még életben maradtunk, a hívők hitetlenségével, kimondhatatlan fájdalom, szomorúság és hiányérzet nyomasztó terhe alatt próbálunk szavakat találni a búcsú pillanataiban.

Bakonyi László lelkipásztor testvérem, atyai jó barátom, tanítómesterem végakarátát teljesítem, aki nem szabott időhatárokat, amikor kérte, hogy volt tanítványai és a hajdan volt pátyi teológusok nevében halála esetén búcsúzzam Tőle. Eleget tenni végakarátának embert próbáló feladat. Halálával, ahogyan a költő mondja „Minden egész eltörött.” Az égből egy leheletnyi, a földből egy talpalatnyi, mindenből valami HIÁNYZIK! Csorbult a teljesség! Fél évszázados szolgálat villanásnyi felmutatása a protokoll kegyetlen időprésének szorításában!

Generációk nőttek föl tanításain, így számlálhatatlanok vagyunk, akiknek életük útján Bakonyi László sokat jelentett. Alig hat nap telt el halálától, mégis

megváltozott körülöttünk minden. Semmi sem ugyanaz többé, mint az Ő életében volt. Ha feladatot, tanácsot, útmutatást kaptunk Tőle, mindig gondosan figyelemmel kísérte a végrehajtás, a kivitelezés menetét. Ha szükség volt rá, bátorított, kijavított bennünket. Halálával megszűnt minden kedves visszajelzés: a fejbólintás, a kisegítés, a mosoly, a dicsérő szó, a biztatás, az útmutatás. Ötéves múltam, amikor 1953. december 13-án itt, ebben a templomban tanítómestere, Bereczky Albert püspök, a pályakezdő, a „gyertyát gyújtott” lelkész, Bakonyi Lászlót a Lukács 8.16-ban található igéjével pátyi útjára bocsátotta: „Senki pedig, ha gyertyát gyújt, be nem fedí az valami edénnyel, sem az ágy alá nem rejti, hanem a gyertyatartóba teszi, hogy akik bemennek, lássák a VILÁGOT.”¹¹

Ma is december 13-a van, csak közben eltelt ötven esztendő. Szeretett lelkipásztorunk meggyújtott gyertyája ma is világít, és még sokáig mutatja a világosságot. Pedig ahol ötven évvel ezelőtt egy tette kész lánglelkű ifjú állt a gyertyával, most egy hideg-rideg koporsó. A pátyiak a történelmünk tanúsága szerint sohasem becsülték meg arra érdemes vezetőiket, pásztoraikat. Ideje volna változtatni ezen.

Ötven esztendő példája tökéletes lelkiismeretességgel, hűséges szorgalommal és hiánytalan jóakarattal erre érdemesíti őt. Akik figyelemmel kísérhették a „lelkészársadalom” szociális viszonyait, lehetetlenség volt nem észrevenniük az életpálya válságos korszakait. Számára a rendszerváltozás 13 esztendeje sem hozta meg anyagiakban a pozitív változást. Szerényen, lelki gazdagságban, anyagi szegénységben élt. Mintha mind egyházi, mind világi körökben megfedkeztek volna róla. Őt esztendővel ezelőtt csekélyke kárpoztulás javaslatomra, a képviselőtestület ellenkezés nélkül a falu díszpolgárává választotta. Életművének elismerése volt ez. Örömmel fogadta. Oly korban teljesített szolgálatot, amikor a lelkipásztort a létfenntartás keserű gondjai nyomták; amikor sátáni erők a botlásai után kutakodtak, hogy megvádolhassák; amikor a hitoktatók ellen Pátyon is megfogalmazódott: „Csuhást nem akarunk látni az iskolában!” De ő nem adta fel. Zsúfolásig telt padosorokban, egymás ölében ülve vártuk a hittanórákat, nem ritkán katolikus vallású gyermekek is közénk vegyülve, és csüngtünk áldá-

¹¹ „Senki pedig, ha gyertyát gyújt, be nem fedí az valami edénnyel, sem az ágy alá nem rejti; hanem a gyertyatartóba teszi, hogy a kik bemennek, lássák a világot.

Mert nincs oly titok, mely nyilvánvalóvá ne lenne; és nincs oly elrejtett dolog, mely ki ne tudódna, és világosságra ne jőne.

Meglássátok azért, mimódon hallgatjátok: mert a kinek van, annak adatik; és a kinek nincs, még a mijét gondolja is hogy van, elvétetik tőle.” (Károli Biblia. Luk. 8.16—8.18)

„Aki lámpást gyújt, nem takarja le edénnyel, ágy alá sem rejti, hanem a lámpatartóra teszi, hogy akik bemennek, lássák a világosságot.

Mert nincs olyan rejtett dolog, amely napvilágra ne kerülne, és nincs olyan titok, amely ki ne tudódna, és ismertté ne válna.

Vigyázzatok tehát, hogyan hallgatjátok! Mert akinek van, annak adatik, de akinek nincs, attól az is elvétetik, amiről azt gondolja, hogy az övé.” (Református Biblia Lk. 8.16—8.18)

sos szavain. Csodálatos élmény volt minden órája, tanítása. Szinte nem kellett fegyelmeznie. Úgy beszélt, hogy elvarázsolta hallgatóit: színesen, hitelesen, áldásosan. Odabilincselte bennünket szavaival a padhoz, kedvességével magához, és mi figyelmesen ittuk minden szavát.

Konfirmálás után ritkultak, de meg sohasem szakadtak a találkozások. Dolgozószobájának ajtaja mindig nyitva állt a tanácstalan, bajbajutott, rászoruló vagy éppen örömet megosztani akaró tanítványai előtt, de többször tapasztaltam, hogy nyitva állt felekezeti hovatartozástól függetlenül minden segítséget kereső egyszerű pátyi ember előtt is.

Voltak, akik visszaéltek jóakarásával és kihasználták önzetlenségét. Hálátlan, tehetségtelen, ostoba funkcionáriusok zsarolták meg, szívták le szürkeállományát, használták ki hatalmas kapcsolatrendszerét önös érdekeik kielégítésére. Ő ezekben az esetekben is kellő alázattal adta tanújelét annak az áldozatos szolgáltatnak, amely Istentől ajándékba kapott hivatásának sarkköve. Hittelt vallotta, hogy Isten által rendelt sorsunkban tőlünk csak egy függ: az, hogy a helyet, melyre a teremtő állított, egészen betöltsük.

Tizenhét éves múltam, amikor egy újabb alkalommal beszélgettünk. Érettségi után, pályaválasztás előtt álltam. Ekkor esett szó először köztünk a lelkészi hivatás szépségéről. Tanítványai közül ekkor már hárman tanultak Budapesten a Református Teológiai Akadémián. Nekem más terveim voltak. Önzetlenül ajánlotta fel megvalósításukhoz egész családja segítségét. Mindent elkövettek, hogy célba érjek. Sajnos, vagy szerencsére nem sikerült.

Ekkor döntöttem úgy, hogy én is megpróbálom a teológiát. Fölvettek. Fél évszázados pátyi szolgálatának ideje alatt szelíd, sohasem tolakodó következetességgel ötünket vezetett el a tanulmányok megkezdéséig. Hárman ma is lelkészek.

* * *

Mennyei Atyánk! Te most összetörted a tanítómesterünkre nehezedő igát, befejezted a próbát, nem ostromozod Őt tovább. 2003. december 7-én véget vetettél a 80 esztendőn át csendben és türelemmel viselt földi életnek.

Mi a gyász szomorúságában és fájalmában megragadjuk ígéretedet. Te azt ígérted, tanácsoddal vezetsz minket és végül dicsőségben fogadsz. Bakonyi László lelkész, igaz hittel hordozta szívében reményteli ígéretedet.

Kérünk hát, teljesítsd be, váltsd valóra, hogy fájó szomorúságunk örömmé változzék! Ő egész szolgálatával, életútjával egy lángot adott számunkra. Add meg nekünk, hogy válaszolhassunk erre azzal:

„Vittük, őriztük a lángot,
S tovább adjuk: vigyázzátok!”

TISZTELETES NÉNI

„Álmodni rabnak is szabad,
Álmodd hát vissza múltadat
A múlt erős, gazdag gyökér
Jelen, jövő a múltból él.”

(Varga Gyula)

Fejedelmek, királyok, hadvezérek, politikusok, egyházi és világi méltóságok: férfiak emlékezetes tettei hirdetik a dicső múltat. Az egykoron nagy cselekedetekből, derekas helyállásból csak töredékek maradtak ránk a krónikákban, az évkönyvekben, a feljegyzésekben. Mégis ezek a töredékek azok, amelyekből a régi eseményekre, a történelem menetére következtetnünk lehet.

Ám az asszonyok, az anyák, a feleségek vagyis a nők munkájáról, azok hasznáról és jelentőségéről, lelkük egy-egy megkapó megnyilvánulásáról, emberi értékeiről évszázadokon át alig-alig maradtak feljegyzések. Pedig ők azok, akik sok esetben szellemi és erkölcsi értékükkel messze felülmúlják azokat a férfiakat, akik mint politikusok, seregével szerepelnek évkönyveinkben.

Ezúttal egy olyan ember, egy olyan asszony életútjának vázlatos bemutatására vállalkozom, aki a közelmúlt viharos éveiben mutatott példát természetének jóságával, hitének szilárdságával, szívének hűségével, érzéseinek tisztaságával, kötelességtudásával, munka- és emberszeretetével.

„Tiszteletes asszony!” — így szólították, szólítják Pátyon a felnőttek, a gyermekek pedig: „Tiszteletes néni!” Bakonyi Lászlóné — született Zugor Ida — több mint fél évszázadon át volt hűséges társa, segítője a mára már legendává lett Bakonyi László lelkipásztornak. Ida néni nem csak férjét és gyermekeit — Idát és Lacit —, hanem a tágabb családot, a gyülekezetet és a faluközösséget is odaadó szeretettel gondozta, segítette. Munkája lélekmelengető és fölemelő hatással volt és nyolcvanadik esztendejével van ma is a településen élők mindennapjára.

Papi, ahogy mondani szokták „ároni”, családban született 1929. május 30-án. Öten voltak testvérek, öt leány. Ő volt a legidősebb, az elsőszülött.

A református lelkész édesapja meghatározó személyiség volt a családban. Édesanyja művelt és gondos asszony volt, aki nagy hangsúlyt fektetett a lányok nevelésére, taníttatására. Az idősebb gyermeknek természetesen segítenie kellett a kisebbek felügyeletében, gondozásában is.

A lányok egész életét meghatározta a szobájuk falán függő mondat: „Hát Jézus mit szól hozzá?”, amely hirdette a gondolat, a cselekedet és a viselkedés zsinórmértékét. De hirdette azt a szülői szándékot is, hogy amikor ők nincsenek jelen, akkor a lányoknak kell egyedül dönteniük minden felmerülő kérdésben, ha bizonytalanok, akkor jusson eszükbe e jelmondat, ami helyes irányba fog mutatni.

Emlékmű a Hősök terén

Széchenyi a téren

Gyermekműsor a Széchenyi téren

„Naplemente” idősek otthona

Az új óvoda

„Levendula” idősek otthona

Római katolikus templom épül

Egyházi vezetők

A magas képzettséggel rendelkező édesapát, aki magyar és holland teológiákon tanult — ő szerkesztette a holland—magyar szótárt —, pályája kezdetén a „mélyvízbe dobták” mert a Solti-lapályon fekvő erős katolikus hagyományokkal bíró Kalocsára, a magyarországi katolicizmus egyik ősi fellegvárába helyezték azzal a nem titkolt szándékkal, hogy az igehirdetés mellett, munkálkodjék a református egyház szervezésén, a helyi gyülekezeti élet fellendítésén. Az érseki uradalomból várossá fejlődött település katolikus gyökerei I. Istvánig nyúlnak vissza, aki püspökségét alapította. Az érseki palotával, főszékesegyházzal büszkélkedő városban az ifjú, tehetséges és ambiciózus lelkész eredményes munkát végzett, amelyben nagy szerep jutott családjának, aki követte, és mindenben támogatta őt. Fél évtizedes kalocsai tartózkodás után a család Biára költözött. A lányok itt végezték az elemi iskolát. Az idősebb lány elsőként került a családból a Budapesti Evangélikus Gimnáziumba. Megkezdődött az ingázás, kezdetét vették a mozgalmas diákévek.

A lelkészlakás négy-öt kilométerre volt a vasútállomástól. Ötkor kelés, hatkor indulás gyalog az állomásra, háromnegyed hétkor jött a vonat. Kelenföldön átszállás a negyvenkilences villamosra, irány a Deák tér. Este ugyanez vissza. Ez így ment nap mint nap, süvítő szélben, hóban, fagyban, tikkasztó melegben. Közben háború, front, bombázások. Óriási volt a különbség a biai elemi iskola és a fővárosi gimnázium között.

Nehéz út vezetett az érettségiig. A nagy szigor, a magas követelményrendszer, de főleg a magyar irodalom és az idegen nyelvek, a latin, a görög, a német és az angol hatalmas erőpróbát jelentett a diákoknak. A nagyszerű tanárok valósággal ontották magukból a sok hasznos tudnivalót. A tantárgyak anyagának elsajátítása mellett minden apró részletre kiterjedően fejlesztették a tanulók személyiségét. Megtanították őket mindenre. Ma azt mondhatnók: komplex személyiségfejlesztés folyt az iskolában. Beoltották a nebulókat tantárgyaik szeretetével, megtanították őket tanulni, logikusan gondolkodni, ízlésesen öltözködni, minden helyzetben helyesen viselkedni stb.

A biai kis diáklány fejlődését az iskolában ért hatások mellett a hazuról hozott muníció is erősen befolyásolta. Szemei előtt mindig ott lebegett az édesanyja által készített falfelirat: „Hát Jézus mit szól hozzá?” Számára mindenben ez volt a zsinórmérték, mert már kitörölhetetlenül beléivódott, mindent ehhez viszonyított, élete vezérfonalává vált. Mindig érezte, tudta, hogy szülei imádsága kíséri, és nem lehetnek titkos útjai, mert Jézus mindig vele van és mit szólna hozzá?

Harmadikos volt, amikor az osztály dolgozatíráshoz készülődött. Fogalmazást kellett írni magyar irodalomból. A téma ez volt: Hogyan képzeled a jövődet? A tanárnő névsor szerint osztotta ki a kijavított dolgozatokat. Zugor Ida kimaradt a névsorból. A serdülő kamaszlány szíve a torkában dobogott. Biztosan enyém a legrosszabb, gondolta. Nem sok ideje maradt a tépelődésre, mert töp-

rengését tanára hangja törte meg: „Most pedig felolvasom nektek a legsikerültebb, a legőszintébb, mintáértékű fogalmazást, Zugar Ida hibátlan dolgozatát.”

A diáklány zavartan lehajtotta a fejét, megkönnyebbülten felsóhajtott és szája szegletében megjelent egy boldog mosoly. Ebben a dolgozatban benne volt egész addigi élete, a vidéki kislány és a városi gimnazista sorsa, vívódása és vágyódása, analízis és szintézis, múlt, jelen és jövő. Felsejlett benne a leendő lelkészfeleség küzdelmes, derekas helyállást igénylő, ám maradandó hatású sorsa, a családban, a gyülekezetben, a helyi társadalomban rá váró feladatok és a szó szoros értelmében vett tanítói, népművelői hivatás örömteli vállalásának igénye. Falusi tanító szeretett volna lenni — így képzelte a jövőjét —, aki képes meglelni a falun élő gyermekben mindazt, ami érték. Ezt az értéket, mint kicsiny gyémántot felszínre hozni, kicsiszolni, felmutatni. Ez volt az amire vágyott, kimozdítani, kiemelni az iszapból, hátrányos helyzetükből a vidéki gyermekeket, a falusi embereket: Már tizenhárom évesen tagja volt a református diákmozgalomnak, az SDG-nek (Soli Deo Gloria¹³), s mélyen átérezte jelszavait: „Szolgálj szeretettel! Légy hív mindhalálig!”

Tizennyolc évesen készen állt az egész életen át tartó szolgálatra: családban, gyülekezetben, társadalomban egyaránt.

1947-ben házasságot kötött Bakonyi László református segédlelkésszel, akit maga a püspök bízott meg a torbágyi református gyülekezet megszervezésével. Hét éven át segítette Torbágyon férje lelkipásztori szolgálatát és gyülekezetépítő munkáját. Közben megszületett Ida (1948) lánya és Laci (1950) fia.

Szűk hét esztendő, mondhatnók, hét szűk esztendőt töltöttek Torbágyon néhez körülmények között. Torbágyon ezidőben létezett közösségi kohézió, hiszen a német ajkú lakosságot kitelepítették, helyükre Erdélyből, Felvidékről és az Alföld városainak periferiáiról, mintegy harmincnégy településről — hoztak családokat. Őket kellett faluközösséggé kovácsolni, belőlük kellett gyülekezetet

¹³ Soli Deo Gloria = Egyedül Istené a dicsőség! A Siófok melletti Kilitin, egy református teológiai konferencia alkalmából Töltéssy Zoltán vezetésével harminc teológus-diák 1921. július 11-én megalapította a Soli Deo Gloria Szövetséget. Célja a teológusok evangelizálása és a teológiával kapcsolatos néhány gyakorlati elv megvalósítása volt. A konferenciákat kezdetben különböző városokban és községekben tartották meg, majd 1928-tól kezdve Balatonszárszón kialakítottak egy állandó jellegű konferenciatelepet, ami 1928—1949-ig működött. 1949-ben Magyarországon lezajlott társadalmi változások, az új politikai helyzet miatt a Szövetség közgyűlésének ki kellett mondanania megszűnését, vagyona a Református Egyház tulajdona lett.

1934-ben az egyház a Szövetség addig csak engedélyezett tevékenységét hivatalosan is saját munkájának nyilvánította. Ekkor már nemcsak a felső- és középfokú oktatási intézményekben, hanem az alsóbb iskolákban is jelen vannak SDG-s diákok és tanárok.

Az 1930-as években a szárszói konferenciákon — a hitvallásos jelleg változatlan megtartása mellett — egyre nagyobb hangsúlyt kaptak a magyar sorskérdések is.

1942. június 29—július 5. között az SDG-telepén tartották meg a népi írók első konferenciáját.

1943. augusztus 23—29. között megtartott Magyar Élet Konferencia után erősebbé és hatékonyabbá vált az SDG Szövetség munkája az ellenállásban. Központjában a Kálvin tér 8. alatt és a konferencia telepen folyt az üldözöttek: a baloldali magyarok, lengyelek, hollandok, zsidók rejtegetése és mentése. 1944. március 19. után sokan kerültek a Gestapo feketelistájára.

építeni. Az alapos, lelkiismeretes munka, a fáradságot nem ismerő igyekezet meghozta gyümölcsét. Visszafordíthatatlan folyamatok, pozitív változások érlelődtek Torbágyon. A jó munkának hamar híre kelt. A szomszédos ősi református falu, Páty — amely rendezett viszonyokkal és jól szervezett, nagy létszámú református gyülekezettel rendelkezett — ajánlatot tett a lelkésznek az éppen megüresedett lelkipásztori helyre.

Így került a család 1953-ban Pátyra. Ekkorra már megtörtént az iskolák államosítása, az oktatás és nevelés tartalmának gyökeres átalakítása volt folyamatban, amely azzal járt, hogy a vallásos nevelés helyébe az ateista, a tudományos igényű világnézeti nevelés lépett. A felsőoktatásban pedig a marxizmus—leninizmus eszmerendszerét erőltették. (Nyugat-Európában az 1960-as és az 1970-es években a marxizmus eszméje nem csak divatos, de a vezető értelmiség, az „új baloldal” elfogadott világnézete volt.) A mezőgazdaságban erőszakkal hajtották végre a téészesítést, a hivatalos nyelvhasználat szerint: befejeződött a mezőgazdaság nagyüzemi átszervezése. A földjüktől látszólag megfosztott,¹⁴ hitük gyakorlásában kontrollált pátyiak őszinte szeretettel fogadták a nagy reményekkel és bizakodással érkező fiatal Bakonyi családot, akik hamar felmérték a pátyi helyzetet és megtalálták azokat a területeket, ahol lehetőség kínálkozott a cselekvésre. Az állami iskolarendszerbe integrált tanerő hiányzott a vallásos nevelés területéről, a templomokban elnémultak az orgonák, megszűnt az ének és zeneoktatás, elmaradtak a reggeli áhítatok, imák, a templomi tanítások. A tiszteletes asszony — férje biztatására — azonnal megkezdte a kántorizálást és az ének tanítást, hogy szóljon a gyógyító ének a frissen ejtett sebekre, hogy ne szakadjon meg az évszázados folyamat, hogy tíz, húsz év múltán is legyenek, akik tudják, akik zengik a zsoltárokat, a dicséreteket. Az egyházak elleni szigorítások, megszorítások ellen a pátyiak úgy tiltakoztak, hogy tömegesen írárták be tanköteles gyermekeiket a hitoktatásra. Pátyon a tanköteles gyerekek több mint kilencven százaléka járt hittanórákra. (Ez a jelenség szinte az egész országra — még Budapestre is! — jellemző volt.)

Hogyan is hangzott a Soli Deo Gloria, a keresztyén ifjúsági szervezet köszönetése: „Szolgálj szeretettel!” És a válasz rá: „Légy hű mindhalálig!”¹⁵ — volt.

Ez a szolgálat, ez a szeretet és ez a hűség volt bővizű forrása annak az áldozatos munkafolyamnak, amelybe a tiszteletes asszony belefogott és amit végzett egy életen át. Munkaterülete volt az egész település, helyszínei pedig a családja, a parókia, a templom, a könyvtár és a helyi társadalom egésze.

¹⁴ Ezer év óta a parasztok először az ún. „szocialista” társadalmi rendtől kaptak földet (1945-ös földreform. Az 1920-as Nagyatádi-féle földreformtörvények jóformán semmit nem változtattak a tulajdonviszonyokon.) A téészesítéssel nem szűnt meg a tulajdonuk. Valójában a parasztokat a rendszerváltást követő években fosztották meg a földjüktől, akik csak jóval később „kapcsoltak”, hogy becsapták őket (lásd! kárpótlási jegyek). Egyesek még ma sem fogadják el a tényeket.

¹⁵ „Légy hív mind halálig, és néked adom az életnek koronáját.” (Károli Biblia. Jel. 2.10)
„Légy hű mindhalálig, és neked adom az élet koronáját.” (Református Biblia. Jel. 2.10)

Úgy nevelte gyermekeit, hogy ennek a nevelésnek a hatása, gyümölcse megmutatkozzék gyermekei szűkebb-tágabb környezetében, iskolában, baráti körben is. Úgy segítette férje lelkipásztori munkáját, hogy a gondjaira bízott gyermekek gazdagodjanak, ének- és zenetudásban, az irodalom, a művészetek, a helyes viselkedés ismeretében. Úgy vállalt közéleti szerepet a könyvtárban, a helyi vöröskeresztben, a nőmozgalomban, hogy szolgálatával és hűségével a szeretet hírnöke, közvetítője legyen. Ismerte és elevenen éltek benne a páli gondolatok, miszerint: „*Ha embereknek vagy angyaloknak nyelvén szólok is, szeretet pedig nincsen én bennem, olyanná lettem, mint a zengő ércz vagy pengő cimbalom. És ha jövődőt tudok is mondani, és minden titkot és minden tudományt ismerek is; és ha egész hitem van is, úgyannyira, hogy hegyeket mozdíthatok ki helyökről, szeretet pedig nincsen én bennem, semmi vagyok.*” (Károli Biblia. Pál Apostolnak a Korinthusbeliekhez írt I. levele. 1 Kor. 13.1—2.)¹⁶

Ezzel az alázattal vállalta kezdetben társadalmi munkában a községi könyvtárosi munkát. Kapott egy helyiséget és egy ócska ládában mintegy száz kötet könyvet és megbízták azzal, hogy szervezzen működő könyvtárat. Vállalhatott volna pedagógus munkát is, de akkor le kellett volna mondania az egyházi feladatairól: az énektanításról, a kántori szolgálatról. Ezt el sem tudta képzelni. Ő nem tanító néni, Ő tiszteletes néni volt és maradt a faluban. Gondosan átválogatta a ládában talált használt könyveket, és eldöntötte, hogy mit is lehet haszonnal az emberek kezébe adni. Ezerkilencszázötvenkilencet írtunk. Ekkor még nem sejtette, hogy huszonöt éven át Ő lesz a községi könyvtár vezetője. Három évig társadalmi munkában, fél évtizeden át félállásban, majd igény szerint teljes állásban végezte a rá bízott feladatot. A könyvtár lassan-lassan a falu egyik szellemi központjává változott. Tudta, hogy neki duplán kell teljesítenie ahhoz, hogy békén hagyják, hogy elismerjék. Kiváló eredménnyel diplomát szerzett népművelés-könyvtárszakon.

Közben fejlesztette a könyvtárat, felkeltette az emberek érdeklődését az olvasmányok iránt, így egyre nőtt az olvasók száma. Rávezette az embereket az olvasás köznapi hasznára, arra, hogy az olvasmányokból szerzett gyorsított tapasztalat miként segítheti őket kertjeik hasznos művelésében. Ebben az időben a könyvvállomány gyarapításában első helyre kerültek a kertészeti, a zöldség- és gyümölcsstermesztéssel foglalkozó szakirodalmak. Jöttek az általános és középiskolások. Ők a kötelező olvasmányokat, szótárakat, lexikonokat keresték. Senki

¹⁶ „Ha emberek vagy angyalok nyelvén szólok is, szeretet pedig nincs bennem, olyanná lettem, mint a zengő érc vagy pengő cimbalom. És ha prófétálni is tudok, ha minden titkot ismerek is, és minden bölcsességnek birtokában vagyok, és ha teljes hitem van is, úgyhogy hegyeket mozdíthatok el, szeretet pedig nincs bennem: semmi vagyok.” (Református Biblia. Pál első levele a korinthusiakhoz. 1 Kor. 13.1—2.)

„...zengő érc vagy pengő cimbalom.”: Pál dallam nélküli hangszereket említ, szó szerint: ércgongot és réztányért.

Jel és biztatás

Új parókia épül

Konfirmandusok

Kincsem köz

sem távozott csalódottan. Ha szükség volt rá, átmenetileg a családi könyvtárból kapott segítséget. A kereslet és kínálat szinkronja kezdett felborulni. Kevés volt a pénz a fejlesztésre. Olcsó szekrényeket vásárolt, hogy legyen hely a könyvek számára. Egy alkalommal eszébe ötlött, hogy a helyi termelőszövetkezettől kérjen segítséget. Felkereste az elnököt és okos érveléssel arra kérte őt, hogy a szövetkezetbe bevitt minden egy hold föld után adjon egy forintot könyvbeszerzésre. Az elnöknek tetszett az ötlet. Háromezer hold után háromezer forint gyűlt össze. Az igények egyre inkább a tanulóifjúság irányába tolódtak el. A legtöbben a kötelező olvasmányokhoz, a dolgozatíráshoz kértek és kaptak segítséget. A tiszteletes néni beiktatott egy napot — a szerdát —, amikor ki-ki a könyvtárban írhatta meg segítségével, okos tanácsainak felhasználásával a házi dolgozatát. Hányszor de hányszor jutott eszébe, hogy neki is meg kellett küzdenie azzal a hátrányos helyzettel, amit a vidéki elemi iskola és a fővárosi középiskola közötti különbség jelentett. Ennek a hátránynak a leküzdésében látta a falusi gyermekek felemelkedésének útját. Az érdeklődő, tehetséges fiatalokból megalakította az irodalmi szakkört, vers- és prózamondó versenyeket, író-olvasó találkozókat szervezett. A könyvtár rövid időn belül szellemi alkotó és kultúraközvetítő műhellyé vált a faluban.

Az akkor háromezer lelket számláló település könyvtárának állománya száz kötetről, negyvenezer kötetre fejlődött. A lakosság közel egyharmada nyolc-, kilencszáz fő regisztrált olvasója volt a könyvtárnak. A fiatalok lelkesítésére, országosan is rangos író-olvasó találkozókat szervezett. Eljöttek hozzánk a korabeli szellemi élet nagyjai: Váczi Mihály, Szabó Pál, Veress Péter, Áprily Lajos, Szilvási Lajos, Berta Bulcsú, Berkesi András, Urbán Ernő, Szalay Zsolt és sorolhatnánk tovább.

Ezeken, a rendezvényeken a helyi irodalmi kör tagjai mondtak verset, prózát. A szerzők műveit a Földműves Szövetkezet aktivistái állították ki és kínálták eladásra az érdeklődőknek. A vásárlók egy-egy dedikációval büszkélkedhettek.

Laus viventi Deo — Dicsőség az élő Istennek

Népművelői munkájának másik nagy területe volt a megváltozott életfeltételekből fakadó egészséges életmód alakítása. A falu kultúrája, gondolatvilága óriási átalakuláson, változáson ment keresztül. A vidéki nők, feleségek, anyák sorsa is megváltozott. Az új háztartási eszközök, az új mosóporok kiválasztása, helyes használata, az élelmiszerek kínálatának bővülése zavarba ejtette a falusi asszonyokat. Segíteni kellett őket az eligazodásban. Akadt feladat az egészségügy területén is. A helyi vöröskereszt szervezettel karöltve ismeretterjesztő előadásokat tartottak, különböző egészségügyi tanfolyamokat indítottak egyéni, családi, gyermeknevelési, elsősegély-nyújtási stb. témakörökben. A mély gyökerekből táplálkozó, folyamatosan megújulni tudó hasznos népművelői munka szöve-

vénye az egyes embereken át eljutott a családokba, behálózta a helyi társadalom egészét. Hatására a megelőző időszakénál fejlettebb, gazdagabb, egészségesebb életmódváltozás folyamata indulhatott meg, amely minőségi változást hozott a pátyiak életében. A kimagasló könyvtárosi, népművelői munka gyümölcsös fája gazdagon kínálta érett, jóízű és tápláló gyümölcsét mindenkinek.

Ám e terebélyes fa egyik piciny ágán olyan gyümölcs érlelődött, amit a Teremtő a fa tulajdonosának, gondozójának szánt: a Tiszteletes asszony kulturális tevékenységéért magas szakmai elismerésben, kitüntetésben részesült.

A felterjesztést párton kívüli szakmai körök kezdeményezték, amit mind a helyi, mind a regionális politikai szint nehezményezett. Nem vették jó néven, hogy a pap felesége, nem pedig valamelyik káderük részesül elismerésben. Hiába rohant a helyi pártvezetés indulatosan a járási, megyei vezetőkhez, a folyamatot már nem tudták megállítani.

A szeretetteljes, hűséges szolgálat, az önzetlen, lelkiismeretes szívvel és lélekkel végzett munka meghozta gyümölcsét. A Tiszteletes néni örömmel fogadta a munkájáért kapott elismerést, de tudta, hogy Isten áldása teljesedett be.

Kálvin János pecsétje után az SDG-jelvénye

A SZÉCHENYI TÉR KIALAKÍTÁSA

A Széchenyi tér 2000. április 13-án kapta a nevét. Ekkor született a harmincas számú képviselő-testületi határozat, amely a Hősök tere nevét Széchenyi István térre változtatta. A terület 948-as helyrajzi számon szerepel a nyilvántartásokban, és területe 3172 m². Hősök terének 1956. május 1-jén nevezték el, amikor területén felavatták a falu második szovjet hősi emlékművét. Az elsőt, ami a Tejcsarnok (ma Suli Csemege) mellett, az Iskola u 7. számú ház helyén állt, a szovjetbarát faluvezetés túlságosan méltatlannak találta, amit a helyi DISZ-esek bő két hét leforgása alatt 25 gyalognapszám felajánlásával építették 1951. április 4-ei átadással. Nem tudni, hogy a kistrákosik buzgótsága vagy külső kényszer hatása érvényesült-e a döntés meghozatalában.

Ám kanyarodjunk vissza a mai Széchenyi tér történetére. Még 1998/99 táján hírért vettem, hogy a helyi katolikus egyház egy belső tanácskozásán szóba került a Hősök tere is, mint tervbe vett új templomuk egy lehetséges helyszíne.

Az ötletet, a feltevést, több szempontból is károsnak és átgondolatlannak találtam. Ha beépült volna ez a tér, az amputálta volna a falu tüdejét, nem beszélve arról a lehetetlen állapotról, amit egy-egy rendszeres vagy nagyobb templomi esemény alkalmával a parkoló autók okoztak volna a falu egyébként is zsúfolt közlekedésében.

Elhatároztam, hogy mindent el fogok követni, hogy a tér megmaradjon. Tudtam, hogy ezt csak úgy tudom elérni, ha hely- és emberismeretem alapján alkalmas és vonzó alternatív megoldást tudok kínálni az érintetteknek.

Kapóra jött, hogy a református gyülekezet éppen temploma felújításán buzgólkodott és segítséget remélt az önkormányzattól is. Ekkor fogalmaztam meg a képviselő-testület felé javaslatomat. Javasoltam, hogy csekély lehetőségeink szerint adjunk 5 millió forint pénzbeli támogatást a református gyülekezetnek a templom felújítására, a katolikusoknak pedig ajánljuk fel a Munkás-tér egy részét azzal a kikötéssel, hogy arra templomot építsenek. A katolikusoknak azért sem pénzbeli támogatást kínáltunk, mert ők a reformátusokkal szemben az állami kárpótlási folyamatban a sor végére kerültek, így várniuk kellett az őket megillető pénzre, a telek megléte viszont egy sor pozitív folyamatot indíthatna el, ami előbbre vinné a templomépítés ügyét. Például az alapkő letétele, a gyűjtés megkezdése, a tervezési folyamatok elindítása, a tulajdonviszonyok rendezése stb. Az nem volt vitakérdés, hogy szükség van-e új templomra, mert mindenki érezte, hogy a katolikusok már kinőtték azokat a közösségi tereket, amelyeket egyrészt a temetőben lévő kápolna, másrészt a katolikus művelődési házból átalakított Árpád utcai épület nyújtott a különböző istentiszteleti alkalmak lebonyolításához. A vallásgyakorlók létszámának gyors növekedése korrelál az

elmúlt időszakban településünkre költözött lakosok lélekszámával, ezen belül a vallásukat gyakorló katolikusok jelentős túlsúlyával.

Tervem megvalósult. A reformátusok örömmel fogadták a pénzbeli segítséget, a katolikus pedig a felkínált telket, a tér pedig megmaradt a falu közösségének.

A katolikus egyház jelezve, hogy elégedett az ajándékba kapott telek jellemzőivel (méret, fekvés, hely stb.), sietve birtokba vette a területet, és 2000. június 17-én 17 órakor díszes ünnepség keretében lerakta az új templom alapkövét. Igaz, a templom építésének megkezdésére csak jó hét esztendővel később, 2007-ben került sor Gutowski Robert tervei alapján.

Ezzel elhárult minden akadály, helyesebben megnyílt minden lehetőség arra, hogy megvalósítsam régi álmomat, azt hogy a lepusztult Hősök tere helyére egy a faluközösség igényeihez méltó többfunkciós díszteret hozzunk létre. Miután a díszpark megépítése elől minden akadály elhárult, megkezdhattuk a munkát. Felvettem a kapcsolatot Józsa Lajos szobrászművésszel, akinek több kiállításán és szoboravatóján részt vettem, és vázoltam neki elképzelésemet. Azért esett éppen rá a választásom, mert úgy ítélt meg, hogy ábrázolásmódja találkozni fog a lakosság többségének tetszésével. Ebben — mint később kiderült — nem tévedtem. A művész örömmel fogadta a megkeresést, és többszöri találkozást követően megegyeztünk. Józsa úr két változatot kínált, egy ülő és egy álló alakos szobormakettet készített, amit kiállítottunk, és a lakosságra bíztuk a döntést. A pátyiak az álló alakos Széchenyi-szobor mellett voksoltak. Ezt követően a Pallas Településképzési és Térinformatikai Szolgáltató Betéti Társaságnál megrendeltem a tér rendezési és építési tervét, amit 2000 februárjára Balogh György építészmérnök el is készített. Megjegyzem, hogy a minden apró részletre kiterjedő csodálatos, több lépcsős tervből a szűkös pénzügyi lehetőségeink miatt csak az első szakasz valósult meg, a befejezés máig várat magára! (A park főkapuja, mellékkapuk, pihenő lugasok, díszfák, díszcserjék telepítése stb.)

Megkezdődhetett a tér rendezése. Ennek első fázisa volt, hogy a megrongált, eltorzított, összefirkált emlékműmaradványt le kellett bontani. Egy helyi lakos azonnal feljelentett és a nyakamra hozta az oroszokat. Alig hengerítették el a munkások a felépítmény utolsó kockakövét a talapzatról, azonnal megjelent hivatalomban egy ember, aki tört magyarsággal, oroszos akcentussal idegesen fenyegetőzve próbálta értésemre adni, hogy micsoda diplomáciai konfliktust okoztam az obeliszk lebontásával. Az orosz védte a feljelentőt, ezért azt a mesét találta ki, hogy munkatársaival koszorút szerettek volna elhelyezni a fasizmus leverésének 50. évfordulója alkalmából. Ekkor tapasztalták, hogy az emlékmű lebontásra került, már csak az alapja látható. A helyszínen tájékozódva megtudták, hogy az emlékművet a polgármester utasítására bontották szét. Hogy sértődés ne essék, azonnal levelet írtam a Nagykövetségnek, hogy hivatalosan is tájékoztatást adjak a testületi döntésről:

Hordókopogtatók széles ösvénye

Osztálytalálkozó

Hársat ültetnek a diófák helyére — Fotó: Kerekné Monori Klára

Kitüntettek

Szám: 551-12/2000

Oroszországi Föderáció Nagykövetsége
1062 Budapest, Bajza u.32.

Ezúton tájékoztatjuk Önöket, hogy településünkön a 948. hrsz-ú önkormányzati tulajdonban lévő 0,3172 ha nagyságú közterületen lévő megrongált, elhanyagolt, erősen amortizálódott obeliszk helyére Széchenyi István álló alakos szobrának elhelyezéséről döntött a képviselő-testület.

Élve tulajdonosi jogainkkal a teret törvényes eljárás keretében díszparkká alakítjuk.

Kérem a fentiek szíves tudomásvételét!

Páty, 2000. május 19.

Tisztelettel:

Wiedermann Gábor
polgármester

* * *

Az építkezés zavartalanul folyt a téren, de közben bonyolódott az emlékmű lebontása körüli vita is. Az Orosz Nagykövetség illetékesei — a Hadisírgondozó Vegyes Bizottság Magyar Tagozatának Elnökén keresztül — eljárak a HM-nél, a BM-nél és a Külügyminisztériumnál is, hogy kiköszörüljék a Magyar—Orosz Hadisíregyezményen (104/1996 (VII. 16) Korm. rend.) esett csorbát. Mindhárom helyen sürgették, „...hogyan az ügyben Páty polgármesterénél haladéktalanul eljárni szíveskedjenek, részben az eset kivizsgálása érdekében, részben pedig hasonló esetek elkerülése céljából.

A történetek súlyosan veszélyeztetik a Magyar—Orosz Hadisíregyezmény Oroszországi Föderáció területén történő végrehajtását, ezért nyomatékosan kérem sürgős és határozott intézkedését. Indokoltnak tartom, az ügy tapasztalatainak felhasználásával a magyarországi önkormányzatok vezetőinek hivatalos felhívását — az egyezmény által előírt rend betartására.” (Elnöki levél: Nyt. szám: JIF-872/140/1996, 2000. június 20.)

Minden bizonnyal volt némi alapja a felháborodásnak, de én azzal nyugtatam magam, hogy az egyezmény elsősorban a háborúban elesett katonák és polgári áldozatok sírjainak jogi helyzetéről szól, a sírhelyekre, azok fenntartására és ápolására vonatkozik. Ebben pedig nem történt mulasztás. A pátyiak a helyi temetőben lévő sírokat viszonylag rendben tartották, így a szovjet katonák sírjait is időről időre gondozták a helyi ifjúsági és civil szervezetek (Úttörőcsapat, KISZ, Nyugdíjas klubok). Ugyancsak a temetőben van egy nagyobb területű tömegsír, rajta a volt Hősök teréhez hasonló emlékoszloppal, ami tökéletesen

megfelelt az emlékmű, kegyeleti létesítmény terminológiának. Ezt a kegyeleti létesítményt is gondozta a község lakossága.

Közben szépült a Széchenyi tér, épült a háttérfal, amikor váratlanul a Magyar—Orosz Kormányközi Hadisírgondozó Vegyes Bizottság Magyar Tagozata egy beszélgetésre invitált Budára, a Fekete sas utcába. A Moszkva téren dugóba keveredtem, így közel egyórás késéssel érkeztem. Megvártak. Egy szűk folyosószerű sötét helyiségbe kísértek, ahol heten-kilencen ültek körül egy asztalt. Egyenruhások és civilek. A helyiségben vágni lehetett a füstöt. Kérdeztek, én válaszoltam. Nyugodt, indulatmentes tárgyalást folytattunk és lassan kezdett kirajzolódni a konfliktus feloldásának, a probléma megoldásának mindenki számára elfogadható módozata. Úgy tűnt számomra, hogy az eltelt idő higgadtabbá, nyugodtabbá tette a tárgyalódelegációt, mert nyoma sem volt már a felelősségre vonás szándékának, a fenyegetésnek. Egy kérést és egy felajánlást fogalmaztak meg. A kérést teljesíthetőnek találtam, a felajánlást udvariasan elhárítottam. Azt kérték, hogy a téren jól látható helyen örökítsük meg, hogy ezen a helyen meghatározott ideig állt a szovjet hősök emlékműve. Az emléktábla szövegének megfogalmazására magam vállalkoztam. Felajánlották, hogy a szoboravatató ünnepségre — ha igényeljük — díszegyenruhás orosz katonákat delegálnak, ezzel a lehetőséggel nem kívántam élni.

A díszter és szoboravatásra 2000. augusztus 18-án 17 órai kezdettel került sor. Az eseményről minden részletre kiterjedő pontossággal és alaposággal Bocsor István felelős szerkesztő a *Pátyi Kurír* 2000. augusztus—szeptemberi összevont számában tudósított színesen, élményszerűen és dokumentáltan. (IX. évfolyam 7. szám.) Érdemes előkeresni.

Most csak vázlatosan ismertetem a történeteket.

A meghívott vendégek rövid állófogadáson vettek részt a Községi Házban. Ezután a gyönyörű, újjá varázsolt tér vált az események központjává, ahol addigra már több százán gyűltek egybe. Az iskolai-reformátusgyülekezeti vegyes kórossal közösen énekelték el a megjelentek a Himnuszt. Később, a műsor keretében a kórus két dalt énekelt.

Szabó Gyula színművész Reviczky Gyula *Gondolatok István királyról* című költeményéből adott elő részleteket. Ezután Wieder-mann Gábor polgármester tartotta meg avatóbeszédét, és jelképesen átadta a teret. Őt Frajna Imre országgyűlési képviselőnk követte a központi emelvény lépcsőjén, aki Széchenyi életútját méltatta. Beszéde után a polgármesterrel és a jegyzővel közösen leleplezték Széchenyi István állósobrát, Józsa Lajos szobrászművész alkotását. Amikor a lepel lehullott, abban a pillanatban hatalmas tapsvihár tört ki a téren. Ezután maga a művész állt ki a díszter közönsége elé és átadta művét a pátyi polgároknak.

Az ünnepség hivatalos szakasza Szabó Gyula színművész megrendítő Szózat-szavallatával zárult.

Rövid szünet után kezdetét vette a felszabadult, vidám szórakozás. Szabó Gyula tréfás, jókívánságos köszöntője után az óvodások mutatták be kedves kis dalos-táncos műsorukat. Őket a Biatorbágyi Férfikórus követte, majd a pátyi balettiskolások produkciója következett. Az est fő műsorszáma Tabányi Mihály harmonikaművész és zenekarának fellépése volt.

Azt est fénypontja az első valódi pátyi tűzijáték volt, amiről bizton elmondható: ilyen még nem volt a falu történetében.

MOLNÁR JENŐ (1903–1979)

EMLÉKKIÁLLÍTÁS ÉS ÜNNEPSÉG

Településünk Önkormányzata, Képviselő-testülete és a magam nevében köszöntöm mindnyájukat. A mai napon emlékünnepe keretében hajtunk fejet néhai Molnár Jenő lokálpatrióta népművelő-pedagógus előtt, és mondjuk együtt és külön-külön: Köszönjük Tanár Úr!

Itt vagyunk tisztelői, volt diákjai, családtagok, rokonok, barátok, munkatársak, tevékenységének, életútjának meg- és elismerői. Mindazok, akik úgy érzik, gondolják, hogy kaptak valamit Molnár Jenőtől. Valamit, amire emlékezni érdemes, valamit, amit mind a mai napig féltve őrzünk.

Úgy gondolom Molnár Jenő munkásságának legpontosabb értékelése és egyben a legfontosabb meghatározása az, hogy amit létrehozott és átadott nekünk, azt nem lehetett visszautasítani.

Olyan ajándékot, olyan muníciót kaptunk tőle, amely egész életünkön át elkísér és állandó értéket képvisel.

Olyan valamit, ami nem olvad, nem hervad el, nem rongyolódik, nem alszik el, hanem örökkévalón beépül a szervezetünkbe, hitünkbe és generációkon át hagyományozódik, izzik az idők végtelenségéig. Ennek a jelenségnek a neve:

A HALHATATLANSÁG!

Hitelesen igazolható, hogy ameddig Páty létezik, ameddig Páty története, történelme megmarad, addig erről beszélni, tanítani Molnár Jenő nevének említése nélkül nem lehet. És ami ennél is fontosabb, az érték, amit munkájával létrehozott, nem amortizálódik. Beszélek munkáról, értékről, halhatatlanságról, és biztos, hogy a jelenlévők között akad olyan, aki csak keveset tud Molnár Jenőről, és éppen a kíváncsiság hozta ide, hogy bővebb ismeretekre tegyen szert.

Erre is kínálom lehetőséget, de mentségemül legyen, hogy mi, akik személyesen is ismerhettük Őt, félszavakból is értjük egymást.

Így hát elsősorban a fiatalabbak és a nem régi pátyiak kíváncsiságát kielégítve, de mindnyájunk emlékezetének felfrissítésére újrafogalmazom Molnár Jenő munkájának főbb értékeit. Megítélésem szerint három szálon indulva lehet kibontani az értékcsomagot.

Első: Molnár Jenő 1903-ban született a Veszprém megyei Kékkúton. Huszonhárom évesen kapott tanítói állást Pátyon, és itt élt több mint fél évszázadon át egészen haláláig.

Helytörténeti kutatásaival, gyűjtéseivel, előadásaival és publikációival értékmű és teremtő népművelői pedagógusi munkájával pótolhatatlanul hozzájárult településünk régmúltjának, hétszáz éves történetének megismeréséhez. Erő-

sította a pátyiak értelmi, érzelmi kötődését településükhöz, annak múltjához, jelenéhez és jövőjéhez, hozzájárult identitástudatuk elmélyítéséhez.

Második: Krónikairói tevékenységének köszönhető, hogy dokumentált, rendszerezett információkhoz juthatunk a szocialista társadalmi formáció egy fontos szakaszáról a fontosabb pátyi események és történések vonatkozásában.

Harmadik: festőművészeti munkájával, művészi látásmódjával egyrészt leképezte, megőrizte korának természeti, táji, épített környezeti vonásait, másrészt érzelmi, hangulati, esztétikai élménnyel gazdagítja a műalkotásokban gyönyörködni vágyókat. Ez az a hármas egység, amely jól és pontosan körülhatárolható, objektív keretbe foglalja a Molnár Jenő által létrehozott új értékeket.

Természetesen mindez absztrakció eredménye, hiszen az élet sokszínűbb!

Nem esett szó Jenő bácsi családi életéről, fizetett foglalkozásáról, természetéről, gyermekeiről, feleségéről és még egy sor dolgról, aminek szerepe, befolyása erősebb-gyengébb hatással volt, lehetett az értékalkotás folyamatára.

Ne gondolják, hogy megkerülöm a kérdést, nem szeretném, ha hiányérzetük lenne. Éppen ezért engedjenek meg egy szubjektív, személyes gondolatsort. Tegnap este vetettem papírra:

Jenő bácsi nem volt bőbeszédű ember. Rajzot tanított az iskolában, ellátta az igazgatóhelyettesi feladatokat, szabadidejében vezette a művelődési házat. Arra is futotta az idejéből, hogy kiüljön a természetbe: rajzolt, festett, szemlélődött. Néha az egész osztály a szabadban töltötte a rajzórát. Olykor buszra ült, hóna alatt egy nagyalakú füzetrel, besétált a Széchényi Könyvtárba, a levéltárba, és kereste, kutatta a Pátyról szóló híreket. Jegyzetelt, jegyzetelt és néha publikált. Kutatásainak eredményét a tőle megszokott tömörséggel, sallangmentesen a *Pest Megyei Hírlap* hasábjain tette közkinccsé. Először 1977-ben. Ekkor már lelkes vezetője volt a községi honismereti szakkörnek. Mindig azon fáradozott, hogy minél több embernek adhassa át ismereteit.

Hogy milyen édesapa volt, arról csak gyermekei tisztessége, szorgalma árulkodik.

Amikor a nagyalakú jegyzetfüzetben megszaporoztak az információk, akkor összehívott néhányunkat és ismertette velünk kutatásai eredményét. Olykor-olykor hipotézisekre hívta fel a figyelmet.

Ilyenek voltak a helytörténeti kör első foglalkozásai.

Máskor bekapcsolta a magnót, és egy-egy pátyi ember ízes beszédét hallgathattuk.

Szokatlan pedagógiai módszerrel dogozott az iskolában is. Ennek az volt a lényege, hogy diákjait egyenrangú emberként kezelte és nem lekezelte! Ezért viselte nehezen az időtlenséget.

Az Ő módszere akkor, abban a korban és pedagógiai közegben kilógott a sorból. Ma minden pedagógus számára kötelező!

Ő nem pénzért vagy vállveregetésért végezte munkaidőn kívül áldozatos tevékenységét. Talán azért, mert ezt látta, tapasztalta szüleitől.

Év végén kiosztotta tanítványainak a tanév folyamán készített rajzokat, és nekünk kellett kiszámítani az osztályzatokból az átlagot. Néha csaltunk. Tudta, de soha nem mutatta, hogy kételkedik. Ő az év folyamán megtette a magáét. A többit a lelkiismeretünkre bízta.

Életének utolsó hónapjaiban gyakran sürgette egy rendszerező helytörténeti kiadvány megjelenését. „A huszonegyedik óra utolsó percei peregnek, sietve kell menteni a szellemi és tárgyi kulturális értékeket” — cseng fülemben hangja.

Azután egy késő őszi napon megint felkerestem a lakásán. Akkor már én is megfertőződtem a kutatással. Ő ennek szemmel láthatóan örült. Hosszasan beszélgettünk a tornácon. Egyszer csak fölállt, egy pillanatra eltűnt, majd elém lépett és a kezembe nyomta azt a nagyalakú füzetet, amire úgy néztünk mint titokra, csodára, mint ministráns gyerek a BIBLIÁRA. „Csinálj vele valamit!” mondta halkán. Éreztem, hogy baj van. Föladta.

A *Páty, fejezetek a község történetéből* című kiadvány megjelenését és az 1986-os ünnepséget már nem érthette meg. Hét esztendővel előbb elköltözött közülünk. A füzetet visszaadtam a családjának, talán itt van a kiállított tárgyak között.

Magam előtt látom Jenő bácsi kézírását, és zsongnak fejemben a költő szavai:

„Nem hal meg az ki milliókra költi
Dús élte kincsét, ámbár napja múlt,
Hanem lerázván ami benne földi
Egy éltető eszmévé finomul.”

Köszönöm a kitartó figyelmet.

Páty, Községi Ház, 2002. szeptember 28. 15.00 óra

BÚCSÚ A KRÓNIKÁSTÓL

A honismereti mozgalom nevelő-művelő, embert formáló szerepe ma már nem vitatható. A községekben, üzemekben, oktatási és művelődési intézményekben, valamint a különböző társadalmi és tömegszervezetekben folyó honismereti tevékenység összefogása az elmúlt években a Hazafias Népfront feladata lett. Ők pedig nagymértékben támaszkodnak lelkes és a mozgalom iránt elkötelezett aktivistákra. Az országosan csaknem háromezer honismereti szakkör közösségei a közvetlen kutatással, gyűjtéssel tudatosan erősítik a tagság értelmi, érzelmi kötődését egy-egy adott településhez, ezek múltjához, jelenéhez és jövőjéhez.

E háromezer honismereti szakkör egyikének, a pátyi szakkörnek éveken át vezetője volt Molnár Jenő, a napokban elhunyt nyugalmazott tanító.

Molnár Jenő 1903-ban született a Veszprém megyei Kékkúton. 1925-ben Pátyra végezte a tanítóképzőt. A következő évben, tehát 53 évvel ezelőtt került Pátyra tanítani. Az 1956-os események után mint iskolaigazgató-helyettes társadalmi munkában irányítja a művelődési házat. Igazi népművelő volt. Talán ez is ösztönözte arra, hogy vállalja a községi krónikák évenkénti elkészítését is. És e fáradságos munka mellett arra is volt ideje, hogy a község régmúltját kutassa. Munkájával a múlt és a jelen, a jövő szolgálatában állott.

Kutatásainak eredményeit a tőle megszokott tömörséggel, a *Pest Megyei Hírlap* hasábjain tette közkinccsé két évvel ezelőtt. Ez volt egyetlen publikációja. Ekkor már lelkes vezetője volt a községi honismereti szakkörnek is. Mindig azon fáradozott, hogy minél több embernek adhassa át ismereteit. Szervezett, irányított és tanítványait is a további kutatásokra ösztönözte. Gyakran mondta: „A huszonnegyedik óra utolsó percei peregnek. Sietve kell menteni a szellemi és tárgyi kulturális értékeket.”

Munkájának köszönhetjük, hogy kiderült például, mikor említik először írásos dokumentumok községünket. (A pontos időpontot — hónap, nap — mint tanítványa, kutatásaim eredményeként mintegy évtizeddel később adom.) És hogy itt éltek hajdan a királyok nyeregkészítői: ennek emlékét a ma is élő Nyerges családnevek őrzik. Feltevése szerint Páty egyike azon kevés számú településeknek, amelyek lakottan éltek túl a török hódoltság nyomorúságos időszakát. Jelentősek azok a kutatási eredmények is, amelyek a századfordulótól -ig terjedő időszakot ölelik fel. Az ezt követő időszak történetével is sokat foglalkozott. Igen érdekelt a falu életét ma is döntően befolyásoló termelőszövetkezet története.

Alapozó munkája során a községi helytörténeti körben ma pezseg az élet. Idős lakók, fiatal pedagógusok, még ifjabb diákok lettek munkájának méltó folytatói.

Wiedermann Gábor
Páty

Megjelent: *Pest Megyei Hírlap* 1979. január 11. csütörtök

TARTALOM

EMLÉKEZZÜNK! A pátyi zsidótemető rendbetétele.....	3
Előzmények dióhéjban.....	5
„ <i>Feljelentés és kiáltás</i> ”.....	6
Emléktábla-avatás.....	8
<i>Wiedermann Gábor polgármester emlékbeszéde</i>	8
LELKÉSZ-LEGENDA.....	18
„Legyen meg a Te akaratod!” Búcsú Bakonyi László lelkész barátomtól.....	23
Tiszteletes néni.....	26
<i>Laus viventi Deo — Dicsőség az élő Istennek</i>	43
A SZÉCHENYI TÉR KIALAKÍTÁSA.....	45
MOLNÁR JENŐ (1903—1979). Emlékkiállítás és ünnepség.....	54
Búcsú a krónikástól.....	56

Reményik Sándor

MÉLTATLANUL
(részlet)

Nekem nem volt az Istennel soha
Ilyen döbrentő nagy találkozásom.
De csodáit emberszívekben látom.
Mindenki, akit valaha szerettem,
S aki jóságát reám pazarolta:
Nekem csoda volt, isteni csoda.
Közel volt hozzám - s végtelenül messze,
És mindig végtelenül nagyobb nálam,
És nálam mindig végtelenül több,
Hozzásimulni alig mert a vállam
S érinteni alig mertem kezét -
És szakadék volt így kettőnk között:
Gyönyörű és borzasztó szakadék,
Mint aki néma áhítatra dőbben
S emberben sejtí meg az Istenét,

1936.

**A sírkövet fellelte és restaurálta
a szerző**